

УДК 338.48-6:39

Петрик Н.А., Олексійчук Т.В.

Етнічний туризм: зміст, особливості та форми

У класифікації туристичних подорожей та розподілі їх на види вирішальне значення має їхня мета. У даному випадку, метою етнічного туризму є прагнення познайомитися із матеріальною та духовною культурою, самобутністю інших етнографічних груп. Таке визначення дає зрозуміти, що поле дослідження етнічного туризму необмежене й, безперечно, потребує детального вивчення. **Ключові слова:** етнос, історико-етнографічні землі, етнографічна група, етнічний туризм, форми етнічного туризму.

Петрик Н.А., Олексійчук Т.В. Этнический туризм: содержание, особенности и формы. Классификация туристических путешествий определяет цель туриста как один из самых важных факторов, поскольку именно цель создает и неким образом формирует характер путешествия. В данном случае, целью этнического туризма является желание познакомиться с материальной и духовной культурой других этнографических групп. Поэтому, поле исследования этнического туризма не ограниченное. **Ключевые слова:** этнос, историко-этнографические земли, этнографическая группа, этнический туризм, формы этнического туризма.

Petryk N.A., Oleksiychuk T.V. Tourism of ethnos: content, features and forms. Whole succession forms of tourism for purpose have been formed by native and also foreign scientific. Tourism of ethnos, first of all, it is a journey to visit different ethnographic groups and for meeting with relatives and at the same time, that have the connection with ancestor's history. The appearance of the tourism of ethnos between other forms for purpose is a considerable step in the development of the tourism's industry. **Key words:** ethnos, historical-ethnographic territory, ethnographic group, tourism of ethnos, forms of tourism of ethnos.

Актуальність дослідження. Туризм ХХІ століття вражає асортиментом послуг, які ним пропонуються, та разом з тим, це явище є багатограним і, відповідно, потребує постійної уваги та філігранного вивчення. Це ж саме стосується й видів туризму, котрі є його невід'ємною частиною.

У класифікації туристичних подорожей та розподілі їх на види вирішальне значення має їхня мета. У даному випадку, метою етнічного туризму є прагнення познайомитися із матеріальною та духовною культурою, самобутністю інших етнографічних груп. Таке визначення дає зрозуміти, що поле дослідження етнічного туризму необмежене й, безперечно, потребує детального вивчення.

Етнічна карта світу надзвичайно різноманітна й потреба у пізнанні підштовхує сучасного туриста до знайомства із населенням іншої країни, а саме, із його побутом, культурою, мистецтвом, національним одягом та кухнею, звичаями й традиціями, зрештою, із його мовою та діалектами.

В сучасних умовах суспільства матеріальна та духовна культура відійшли на задній план, причиною чого стала зміна тенденцій, пріоритетів стосовно системи цінностей того чи іншого народу, нації, етнографічної групи. Традиції тисячолітньої давності живлять коріння етнографічних груп, забезпечуючи, таким чином, їхнє існування аж до сьогодення. А тому для того, щоб творити майбутнє, відновлення матеріальної та духовної культури вкрай є необхідним, оскільки воно дасть змогу залучати більшу кількість іноземних туристів й, відповідно, розвивати туристичну галузь, зокрема, етнічний туризм.

Окрім цього, серед таких найбільш перспективних туристичних напрямів цього століття, як пригодницький, сільський зелений, екологічний, культурно-

пізнавальний туризм та круїзи, що були проголошені в Лісабоні на конференції WTO "Tourism: 2020 Vision", – окрему нішу виділено якраз етнічному туризмові.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Класифікація видів туризму за метою завжди змінювалася й до сьогодні доповнюється найрізноманітнішими формами проведення вільного часу. До дослідження даного питання долучилися такі сучасні вчені, як: Александрова А.Ю., Худо В.В., Цибух В.І., Самойленко А.А., Мальська М.П., Рутинський М.Й., Паньків Н.М., Крачило М.П. та інші [1, 4, 5, 6, 8]. Деякі дослідники виокремлюють етнічний туризм в окремий, самостійний вид, як наприклад, Кифяк В.Ф. [3]. Інші ж не виділяють окремо етнічний туризм, котрий, на їхню думку, існує у вигляді пізнавального (екскурсійного) – Глушко А.А., Сазикін А.М. [2], екологічного туризму (науково-пізнавальні тури) – Школа І.М. [7]. Таким чином, незначна кількість сучасних дослідників все-таки визначили зміст та роль етнічного туризму серед інших видів туризму за метою, а тому, є підстави для дійсного розгляду проблематики даного дослідження.

Постановка завдання. З'ясувати зміст, особливості, форми етнічного туризму, як окремого, самостійного виду; знайти схожість та відмінність й тісноту зв'язку між етнічним та іншими видами туризму; навести аргументи, які б засвідчили про наявність етнічного туризму і необхідність його виокремлення в окрему ланку.

Виклад основного матеріалу. Етнічний туризм – явище нове, не досліджене в туризмознавстві. Та не зважаючи на таке трактування, як будь-яка сфера знань, такий вид туризму має свої особливості, функції, форми, а головне відмінність від інших, схожих видів, з якими його часто ототожнюють.

Під поняттям „етнічний туризм” розуміють поїздки двох типів: для побачення з рідними та близькими; для відвідання місць, з якими пов'язана історія народу або життя предків. Цей вид туризму має особливе значення для тих країн, значна частина населення яких проживає за кордоном. Доволі незначна частина дослідників бере на себе сміливість виокремити з-поміж цілого ряду видів туризму за метою саме етнічний туризм, як поїздки з метою побачень з рідними та близькими [3, с. 78]. Хоча, насправді, таке пояснення терміну не є достовірними, оскільки, вищезазначене є не що іншим, як формою етнічного туризму – сентиментальним туризмом.

На нашу думку, зміст етнічного туризму полягає у іншому – у відвідуванні будь-якого етнографічного регіону задля задоволення своїх матеріальних та духовних потреб. Якщо термін „етнос” проявляється у культурі та побуті того чи іншого народу, в його національному одязі, традиціях тисячолітньої давності, мові, національній кухні, мистецтві, менталітеті, то чому ж тоді прагнення пізнати іншу країну, а отже її народ, не може бути причиною появи етнічного туризму? Безумовно, так.

Етнос містить прями зв'язки із історією, що дає підстави це ж саме сказати про етнічний туризм. Ті історичні події, які безпосередньо пов'язані із міграційними процесами, добровільним чи примусовим переселенням громадян однієї країни на територію іншої, свідчать про істинні причини появи етнічного туризму. І якщо поїздка за межі свого звичного середовища проживання з будь-якою метою на певний період часу вважається туристичною, то чому ж подорож з метою знайти рідних, побачитися із близькими, чи просто познайомитися із тією чи іншою етнографічною групою, не може вважатися етнічним туризмом?! Так чи інакше, мета визначає характер туристичної мандрівки.

Проаналізувавши види туристичних подорожей за метою, можна сміливо

стверджувати про те, що етнічний туризм існував раніше, але у прихованій формі, як складова пізнавального, сільського зеленого туризму.

Так, пізнавальний туризм є надто схожим до етнічного, навіть в певних випадках він є одним із напрямів пізнавального або як його ще називають екскурсійного туризму. Пізнавальний (екскурсійний) туризм, так само, як і етнічний включає подорожі з пізнавальними цілями. В цьому обидва види схожі між собою. А от різниця міститься у формах етнічного туризму, який, власне, і відрізняє його не лише від пізнавального, але й від інших.

Надзвичайними умовами для етнічного туризму у світі можуть похвалитися країни Африки, Америки, Південно-Східної Азії, Австралії, Океанії, Північні та східні райони Росії. Найбільш успішно етнічний туризм розвивається у США, де культура американських індіанців перетворилася у невід'ємну частину індустрії туризму, а також і в Україні [2, с. 51-52].

Багато спільного етнічний туризм має також із сільським зеленим, що є формою екологічного туризму, під поняттям якого розуміють тимчасове переміщення туристів в сільську місцевість з метою ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями.

Безперечно, мотиви етнічного туризму присутні у сільському зеленому. Будь-яка етнічна група є колоритною та самобутньою, і бажання познайомитися із нею ближче підштовхує до здійснення етнічного туризму. Однак, знайомство із цим етносом в межах сільської місцевості вже вважатиметься сільським зеленим туризмом [7, с. 235-238].

Насправді, наскільки тонка межа між етнологією та етнографією, настільки межа тонка між пізнавальним, сільським зеленим та етнічним туризмом. Єдине, що варто зазначити, це те, що якими б схожими не здавалися дані види туризму, різниця між ними все одно присутня. На відмінність вказують особливості, що й визначають етнічний туризм з-поміж інших.

Особливості етнічного туризму проявляються, по-перше, в тому, що туристичні подорожі можуть здійснюватися у будь-який куточок світу, будь-ким, не залежно від віку, статі, статусу чи інших ознак, по-друге, він визначається своїми неординарними формами, по-третє, зовсім інше емоційне насичення.

Етнічний туризм можна поділити за наступними класифікаційними ознаками:

- 1) за масштабом;
- 2) за мотивами;
- 3) за тривалістю.

За масштабом виокремлюють такі форми етнічного туризму:

- Внутрішній (туристична поїздка, здійснена в межах країни звичного середовища, але різних історико-етнографічних земель);
- Зовнішній (туристична поїздка, здійснена за межами країни звичного середовища, але різних історико-етнографічних земель);
- Прикордонний (туристична поїздка на незначну відстань за межі звичного середовища, але різних історико-етнографічних земель сусідніх країн);
- Середньовіддалений (туристична поїздка на незначну відстань за межами звичного перебування з метою задоволення матеріальних та духовних потреб);
- Далековіддалений (туристична поїздка на значну відстань за межами звичного середовища з метою задоволення матеріальних та духовних потреб).

За мотивами існують наступні форми етнічного туризму:

- науково-дослідницький (подорож з метою вивчення, аналізу, певної етнографічної групи на історико-етнографічних землях для подальшого дослідження її традиційно-побутової культури);
- сентиментальний або як його ще називають ностальгічний (туристична подорож з метою відвідин родичів або їх нащадків, для відновлення родинних зв'язків);
- пізнавально-етнографічний (туристична подорож, метою якої є задоволення пізнавальних потреб, зацікавленість тією чи іншою етнографічною групою).

За тривалістю виокремлюють наступні форми етнічного туризму:

- Довготривала (до 3 місяців);
- Подорож середньої тривалості (від двох тижнів до одного місяця);
- Не тривала подорож (від 2 до 14 днів).

Серед вказаних форм етнічного туризму, найбільш цікавими та своєрідними є прикордонний та сентиментальний туризм.

Відповідно, етнічний туризм має особливе значення для тих країн, більша частина мешканців якої проживає за кордоном. Якщо ще в 70-80-х роках переважали поїздки з метою відвідування рідних або місця народження, то останнім часом, коли відбувається природне скорочення першого покоління вихідців із країни та їх зміна представниками другого, третього й четвертого поколінь, губляться й прямі родинні зв'язки. Тому й в наш час метою поїздок переважно виступає відвідування батьківщини предків. А це вже інша форма етнічного туризму – туризм сентиментальний або як його ще можна назвати ностальгічний (в перекладі із лат. „sentimento” – відчуття, часом болісні почуття, переживання, інколи тривога).

Здійснення сентиментального туризму вважається у тому випадку, коли мова йде про туристичну подорож з метою відвідин родичів або їх нащадків, для відновлення родинних зв'язків, повернення втраченого, згаяного часу й свідоме його витрачання на спілкування із близькими людьми. Так, наприклад, особа, чийми предками є лемки, прагнучи знайти своїх рідних або побачити землю пращурів, може сміливо здійснити поїздку до Польщі, де зараз проживає їх значна кількість. Така туристична подорож зарахується як здійснення сентиментального туризму.

На запитання, чи існує зараз етнічний туризм як окрема форма відпочинку, не складно дати відповідь, хоча й вона очевидна. Етнічний туризм, окрім того, що існує, ще й інтенсивно розвивається.

Підстави виокремлення етнічного туризму з-поміж інших видів туризму за метою, власне, є обґрунтованими, оскільки він також зберігає критерії, класифікаційні ознаки, що притаманні іншим видам туризму. Мова йде про розподіл форм етнічного туризму за масштабами, мотивами, тривалістю і т.д.

Отже, варто зазначити, що етнічний туризм має право на самостійне існування, бо містить теоретичну основу: зміст, мету, форми, особливості. Окрім цього, наявність різноманітних етнографічних груп вже є причиною здійснювати етнічний туризм, а його диференціація його форм – справедливе тому підтвердження.

Форми етнічного туризму не є новизною, бо існували ще задовго до появи етнічного туризму на сторінках туристичних видань та публікацій. Але із розвитком світових тенденцій, змінюються тенденції до туризму і виникає необхідність у виділенні нових, невідомих видів туристичних подорожей за

метою, котрі незабаром займуть достойні місця серед найбільш популярних, цікавих та корисних.

Висновки. Виокремлення етнічного туризму серед когорти інших не менш важливих видів відпочинку є значним кроком у розвитку туристичної індустрії. Правду кажучи, крім пізнавальної мети, етнічний туризм несе ще й низку інших цілей: знайомство й спілкування із знайденими рідними та близькими, пізнання культури та традицій своїх пращурів, вивчення та аналіз територіальних особливостей етнографічних груп, їх традиційно-побутової культури.

Безперечно, це ще не повний список. Але, варто зазначити, що серед завдань, які виконує етнічний туризм, найважливішим є якраз дослідження історико-етнографічних земель, яке, певним чином, знаходить своє відображення у передумовах розвитку етнічного туризму на різних етапах розвитку людства.

Зрозуміло, що визначення етнічного туризму не є одноманітним. Теоретична база даної сфери знань дозволяє чітко охарактеризувати етнічний туризм як самостійний, самодостатній вид туризму, який протягом останніх десятиліть набув популярності та визнання провідними країнами світу. Відповідно, поле його досліджень неоднорідне, що пояснюють форми етнічного туризму та його особливості.

Практично жоден із дослідників, не бере на себе відповідальності, вести мову про те, що етнічний туризм не є формою пізнавального туризму, й може існувати в якості окремого виду. На нашу думку, варто не те, що просто виокремити етнічний туризм, а надати йому більшої уваги, приділити більше часу його теоретичній розробці, з'ясувати його переваги та недоліки з-поміж інших, що в результаті буде сприяти розвиткові етнічного туризму.

Не зважаючи на таке, етнічний туризм все-таки виокремили із ряду решти видів, обґрунтовуючи таке рішення його формами, оскільки якщо етнічний туризм прихований у пізнавальному (екскурсійному), то сентиментальний (ностальгічний) – у етнічному. Ми вважаємо, що етнічний туризм має право на існування. При чому, останнє і є причиною виділення окремого виду туризму – етнічного, котрий в найближчий час користуватиметься попитом й займе достойне, рівне місце серед інших форм проведення відпочинку.

1. Александрова А.Ю. Международный туризм. / А.Ю. Александрова – Москва, 2002.
2. Глушко А.А. География туризма. / А.А. Глушко, А.М. Сазыкин – Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2002.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги – XXI, 2003.
4. Крачило Н.П. География туризма. / Н.П. Крачило – К.: Головное изд-во, 1987.
5. Мальська М.П. Туризм у міжнародному та національному вимірах. Історія і сучасність: Монографія. / М.П. Мальська, М.Й. Рутинський, Н.М. Паньків – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008.
6. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник. / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004.
7. Школи І.М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: Навчальний посібник / І.М. Школи – Чернівці: Книги - XXI, 2007. 8. Самойленко А.А. География туризма: учеб. пособие. / А.А. Самойленко – Ростов н/Д: „Феникс”, 2006.